

MAGYAR NEMZET 1938. AUG. 25–1944. MÁRC. 22.

Repertórium (1938–1939). Összeállította:
Kendéné Palágyi Erzsébet
(A PIM Bibliográfiai füzetek. Napilapok
repertóriumai.)

(Bp. 1980. Petőfi Irodalmi Múzeum,
XII. 391 old.)

A Petőfi Irodalmi Múzeum közismert bibliográfiai füzetek sorozatában új alsorozatot indított *Napilapok repertóriumai* címmel. (Sorozatszerkesztő: *Botka Ferenc*.) Az első szám a két háború közötti *Magyar Nemzet* első két évének repertóriumát adja. Összeállítója Kendéné Palágyi Erzsébet, akinek Szép Szó-repertóriumával már megismerkedhettünk a PIM bibliográfiai füzetek sorozatában.

A napilapok repertorizálására a múlt század utolsó negyede, főként *id. Szinyei József* történeti repertórium 2. kötetének 1. része (Hírlapok 1731–1880. Bp. 1885) óta nem sok sikeres kísérlet történt. Ebben az időszakban még a világ élvonalában állt sajtófeltárásunk.

A hírlapfeltárás több évtizedes elhanyagolásának okait részletesen nincs itt mód elemezni. Két dolgot említünk pusztán: az egyik a hírlapok számának megnövekedése a XX. századra s az ezzel járó „felhígulás”, a másik: a sajtócikkek feltárása körüli szelekciós és leírási, módszertani bizonytalanság. (Repertórium, újságindex vagy eseménynaptár a legmegfelelőbb műfaj a sajtófeltárásra?) Ezt a bizonytalanságot sok szempontból sikerült eloszlatnia a hírlapok feltárásáról rendezett 1975. évi zalaegerszegi helyismereti bibliográfiai tanácskozásnak.¹

A sorozatszerkesztő tájékoztatása szerint az új sorozat „Nem sajtónk *egészének* repertorizálását kívánja elvégezni, hanem csupán néhány kiemelkedő jelentőségű napilapét: azokét, amelyek a fejlődés fő sodrában állva színvonalban is a leg-

többet adták.” A *Pethő Sándor* által 1938-ban indított s a fasiszta rezsim által 1944 tavaszán betiltott Magyar Nemzet első helyen való feltárásához nem férhet kétség akár politikai-történeti, akár irodalomtörténeti szempontból nézzük. *Vásárhelyi Miklósnak*, a kötet lektorának rövid, átfogó sajtótörténeti tanulmánya jól érzékelteti a lap indulását és korszakait, tematikáját és rovatit, világnézetét és stílusát, íróit és olvasóit.

A feltárás a kiválasztott napilapon belül sem törekszik teljességre: tematikus és azon belül is szelektív. A tematika: szépirodalom, kritikai és irodalmi érdekű közlemények (publicisztika, szociográfia, színház-, film- és képzőművészet, néprajz, nyelvészet). A jelentősebb nekrológok, a lapra és vitapartnereire vonatkozó közlemények egészítik ki a 10 pontban összefoglalt gyűjtési „utasítást”. Ezzel a tematikával (irodalmi szempontú feltárásról lévén szó) és a szelekciós szempontokkal egyet is lehet érteni. Talán csak a feldolgozandó műfajok határainak megvonásában nem volt elég körültekintő és előrelátó az előzetes utasítás. A hírekkel, tudósításokkal és hirdetésekkel együtt összesen 5733 tételt rögzít a repertórium. Különösen az 1939-es év anyagában érezzük – a címléírások alapján is! – túlzott mértékűnek a hírek, tudósítások, kisközlemények felvételét. (Míg az 1938-as évfolyam 108 számából 1220 cikket, számonként 11-et, addig az 1939-es évfolyam 296 számából 4513, számonként 15 cikket dolgoz fel átlagosan.) E kis műfajok feltárásának adekvátabb formája lett volna az eseménynaptár vagy a lényeges tárgyi, személyi és földrajzi információelemeket kielemező (évre, számmra és oldalszámra utaló) indexelő eljárás, illetve a kettő együttes alkalmazása. Ez esetben persze vegyes jellegűvé vált volna a most „klasszikus” felépítésű repertórium. (De vajon nem a sajtóműfajokhoz rugalmasan igazodó vegyes jellegű feltárási mód felelne-e meg legjobban a sajtó természetének?)

A „klasszikus”-nak nevezett felépítés ezúttal konkrétan azt jelenti, hogy az összeállító a szelekció során megtartandónak ítélt közleményeket számonkénti időrendben, a számokon belül is növekvő oldalszám szerint írta le, illetve rendezte

¹ Anyaga megjelent a Sajtóbibliográfiák és sajtó-repertóriumok szerkesztése, a hírlapok feltárása c. kötetben. (Bp. 1976. 81–115. old.)

el. Ehhez a szerzőket és a tárgyat személyeket egyaránt tartalmazó (de a kétféle névanyagot meg nem különböztető) névmutatót csatolt. Az időrendi szerkezet mellett nélkülözhetetlen részletes tárgymutatót az utolsó kötetben szándékoznak közölni. (Reméljük, hogy a földrajzi nevekkel kombináltan!) Az előszóban említett „kísérletezés” jeleit a szerkezet és az ezzel összefüggő mutatózás terén tehát nem tapasztaljuk. Az utóbbi időben a legtöbb repertórium (okkal, ok nélkül) időrendes, amihez többnyire egyesített név-, földrajzinév- és tárgymutató járul. Szerintünk a zalaezerségi konferencia után az igazi kísérletezés ott kezdődne, ahol a Szolnok megyei Néplap feltárója (*Nyitrai Lajos*) abbahagyta: a hagyományos repertorizáló (címléírással operáló), indexelő és eseménynaptáras szerkezeti és feltárási elemek adekvát, egymást kiegészítő (s nem megismétlő!) alkalmazásával.

Ha elfogadjuk elsődleges keresési-használói szempontnak az időrendet (azaz a sajtó- és művelődéstörténet alapvető nézőpontját), akkor tesszük az időrend áttekinthetősége (az évek, számok, hónapok és napok kiemelése, előrevetítése). Kevésbé tetszik az egyes számokon belüli eligazodást szolgáló oldalszámok helyenkénti eldugottsága (a műfaj megjelölése és az annotáció közé ékelődése). Egyáltalán nem tesszük viszont, hogy a szoros időrend ellenére több eseményleíró cikk, hír tárgydíjponjtát nem lehet megállapítani. Következétségek, címisméltések (hírméltések) az eseményközlésben nem fordulhattak volna elő sorozatosan, ha kísérletképpen a hírek eseménynaptár-szerű feldolgozását alkalmazzák.

Tesszünk viszont az, ahogyan az időrendi szerkezetből adódó nehézségeket és problémákat megoldotta az összeállító. Ilyen nehézség például a folytatásos regény, novella stb. leírásának és elhelyezésének kérdése. Betűrendes vagy tematikus-műfaji szerkezetben ez semmi gondot nem okoz. Időrendes szerkezetben minden egyes részt külön-külön kellene leírni, ha következetes akarunk lenni a szerkesztő. Ehelyett csak az első előfordulásnál van összevont leírás, itt jelzik a folytatások számát és az utolsó rész lelőhelyét. Hasonlóan gondot okoz a sajtóra annyira jellemző vitacikk, reflexió, kiigazítás. Az időrendi tartalomjegyzékben ezek szétszóródnak, elsikkadnak a sok más cikk között. Ilyen esetben csak a gazdag oda-vissza, illetve kumulált hivatkozási rendszer segít, mint ez esetben is (vagy a viták külön mutatója).

A címléírások részletessége, névjel- és álnév-feloldásai egyértelműen dicsérhetők. (Ennek nyomán a névmutató „álnévlexikoni” funkciója is.) Ugyancsak példás a műfajok tömör, rövidített) megjelölése, s a nem szépirodalmi művek leírását követő egymondatos, egy-két szavas vagy személyre, helyre, intézménynévre utaló zárőjeles címkiegészítő megjegyzések rendszere. (Ezek a

majdani összesített tárgymutatóban lesznek igazán hasznosíthatók.) Sajnálatos ellentmondás viszont, hogy e kronologikus repertóriumról épp a korabeli események napra pontos „mikrokronológiája” állítható össze legkevésbé, a „mikor” kérdésre adandó címkiegészítő válaszok gyakori elmaradása miatt.

Reméljük, hogy a következő kötetekben még erősebben szelektál, bátrabban kísérletezik és jobban „pontosít” ez a maga műfajában értékes, a Magyar Nemzethez méltó repertórium-kezdet. Érdeklődéssel várjuk tehát a folytatásokat – el egészen az Est lapokig és azon túl is.

Kertész Gyula

SZ. KÜRTI KATALIN:

MEDGYESSY FERENC ÉS DEBRECEN

(Kiadta a Megyei Városi Tanács V. B.

Művelődési Osztálya. Debrecen, 1981. 166 old.)

Monográfiák és több száz, Medgyessyről szóló cikk után nem könnyű feladatra vállalkozott a szerző. Az írók és a művészettörténészek legjava – többek között *Illyés Gyula, Móricz Zsigmond, Veres Péter, Ferenczy Béni, László Gyula, Lyka Károly* – méltatta már Medgyessy munkásságát. A 100 éve, Debrecenben született, kétszeres Kossuth-díjas szobrászművész életművének értékelésére nem is vállalkozik a szerző, csak a szülőváros és művész kapcsolatát keresi és vizsgálja. Már a téma említésénél is felvetődik azonban a kérdés: nem rejt-e veszélyt a rész és az egész viszonyának ilyen értelmezése? Vajon lehet-e egy európai színvonalon dolgozó szobrászt egy városhoz kötni, Debrecenből vizsgálni? A szerző érdeme, hogy nem esett a provincializmus veszélyébe.

A könyv első részében *Sz. Kürti Katalin* megvizsgálja a debreceni művészeti közeletet és a szobrászatot a múlt század végétől a XX. század közepéig. Ismertetést kapunk nemcsak a Debrecenben élő szobrászokról, hanem azokról a fővárosi művészekről is, akik Debrecennel kapcsolatban állnak. Miközben megismerjük a főleg történelmi szobrok – Bocskai, Kossuth – alkotóit, és a domborművek mestereit, feltűnik a fiatal *Medgyessy Ferenc*.

A második, s a címnek megfelelően a legterjedelmesebb részben a szerző Medgyessy és Debrecen kapcsolatáról ír. Nagy pontossággal követi nyomon a Medgyessy családot, s a művész életét születésétől a haláláig. A Medgyessy család eredetét 1549-ig vezeti vissza. Az erdélyi Aranyos-medgyesről származó család első, legkiemelkedőbb tagja *Medgyessy Pál*, aki nemcsak református író és pap volt, hanem *I. Rákóczi György* követe és udvari papja is. Ő kapott nemesi oklevelet 1642-ben. A címer egy követ emelő darut ábrázol.

Mivel apja, az *idős Medgyesy Ferenc* nemcsak hivatalt vállalt, de állattartással is foglalkozott, a gyermek Medgyesy már itt megismerte az udvarukba hazatérő teheneket, állatokat, s ezeket nemcsak megfigyeli, hanem rajzolgatni is kezdi. Bár tanárát, a konzervatívumot képviselő *Bosznay Istvánt* nem becslésé sokra, a szabadtéri rajzzal sokat foglalkozott. A környezetében élő két művész – *Haranghy Jenő* és unokatestvére *Gulyás Károly* – sokkal inkább hatással volt rá. A szerző szerint a kevésbé ismert „Tizenkét gyermekkori rajz” egyikének hátírata szerint Gulyást ismeri el első mesterének.

Sz. Kürti Katalin könyvében meggyőzően bizonyítja, hogy Debrecen a szobrász életében sokkal több mint a születésének helye. Középiszokoláinak befejezése után is eleven a kapcsolat és a hatás. Erről így vall Medgyesy: „Ha nézegetem... a Debrecen és környékbeli díszítőművészetet, annak puritán és egyszerű formáit és vonalait, rálelek a mentől egyszerűbb formákat kereső saját magamra.”

1924 és 1944 között, a nagy tervek és alkotások korában, nemcsak debreceni családtagjaival, hanem a város művészeti közéletével, s a város vezetőségével is állandóan kapcsolatot tart fenn. A szerző igen részletesen elemzi a debreceni Déri Múzeum előtt álló négy, nagyméretű, allegorikus szobrot, amely 1937-ben, a párizsi világkiállításon meghozta a mesternek a világsikert. Részletesen elemzi a Régészet, Tudomány, Művészet, Néprajz című szobrok születését, amely Párizsban Grand Prix művészeti díjban részesült. E négy mű nemcsak a csúcsot jelenti a művész életében, de a város és Medgyesy örök kapcsolatát is.

A Medgyesy-kutató Sz. Kürti Katalin bemutatja a művész debreceni síremlékeit, szoborterveit, épületdíszítő domborműveit, valamint a mester és a város felszabadulás utáni kapcsolatait. A könyv második része Medgyesy utóéletével, s Debrecenben élő Medgyesy kultusszal, a művész hagyatékával és az átadás előtt álló Medgyesy Emlékmúzeummal zárul. A harmadik részben összegzi művészetének egyetemességét, magyarságát, s debreceniségét.

Debrecen városa és a Déri Múzeum, a Medgyesy művészeti hagyaték gondozója, a kötettel is nagy fíá emléket kívánja ápolni. De honismereti szempontból is sokat mond e képekkel gazdagon illusztrált könyv. Nemcsak a magyar tudományoknak, irodalomnak adhat egy-egy táj nagy egyéniséget, hanem a művészetnek is, gazdagítva ezzel a sokszínű, mély gyökerekből táplálkozó magyar képzőművészetet.

Dr. Szamosújvári Sándor

Éltre kelnek Kolozsvár száz évvel ezelőtti utcái, terei, történelmi és művészettörténeti nevezetességei azon album lapjain, mely a Szabó Ervin Könyvtár raktárában porosodik immár csaknem ötven éve. (A közelmúltban új nyilvántartásba vették, így az elkövetkező ötven évben remélhetőleg rongyosra lapozzák az érdeklődők. Új jelzete: f 09/6985). Az album többféle érdekességgel szolgál. Mindenekelőtt tartalmával, de nem kevésbé érdekes alkotója, *Veress Ferenc* (1832–1916) sem, aki a világon először tartott egyetemi előadásokat a fényképészet művészetéről Kolozsvár egyetemén.

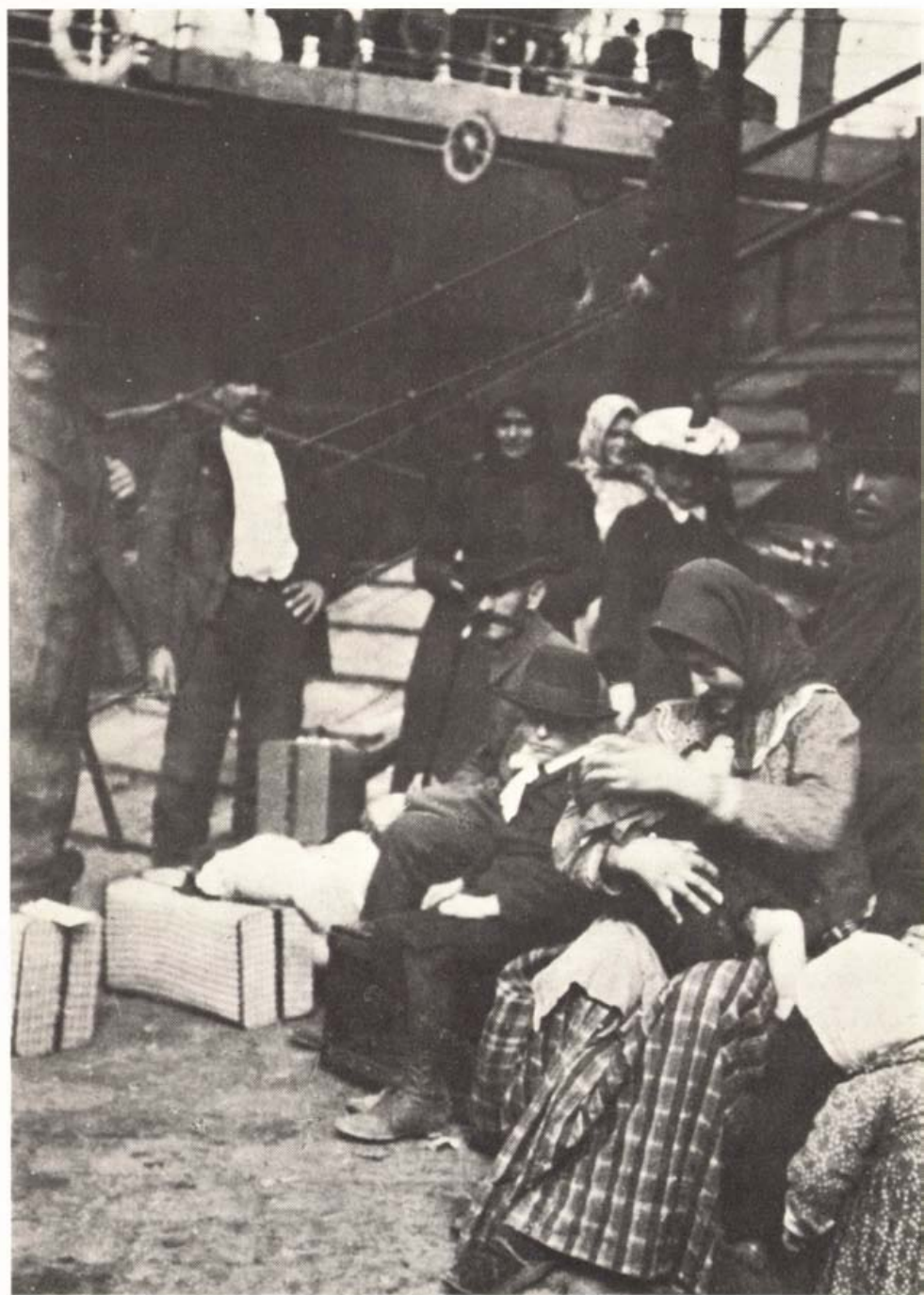
Kolozsvár bemutatását hatalmas méretű (105 x 16 cm) leprellő vezeti be. A Fellegvár tetejéről készült felvétel teljes panorámáját mutatja a városnak, majd haladva a kisebb egységek felé láthatjuk Kolozsvár egykori utcáit, tereit (Fővársátrét, Főtér, Közép utca, Belső Monostor utca), nevezetes épületeit (Nemzeti Színház, Nagy Lásbász, Mátyás szülőháza), templomait (Szent Mihály-templom, Monostori kápolna stb.), városkapuit (Magyar kapu, Bethlen Gábor-bástya, Híd kapu) és végül a Hátszongrádi temető néhány szép síremlékét. Az albumot néhány nem kolozsvári felvétel zárja (bonchidai Bánffy kastély, Torockó-szentgyörgyi várrom) és végül külön érdekességként a sztánai vasútépítés néhány mozzanata kel életre. (Összesen 51 db fénykép.)

Fotótörténeti szempontból rendkívül érdekes, ahogy a kísérletező kedvű férfiu a kor fényképészeti eljárásainak és saját kísérleteinek majd tucatnyi típusát vonultatja fel az album lapjain (talbotípa, leptographia, színképeljárás, fénynyomateljárás, anilinyomat, dombornyomat stb.). A színes fényképezés terén elért eredményeiért az 1889-es Párizsi Világkiállításon elismerésben részesült.

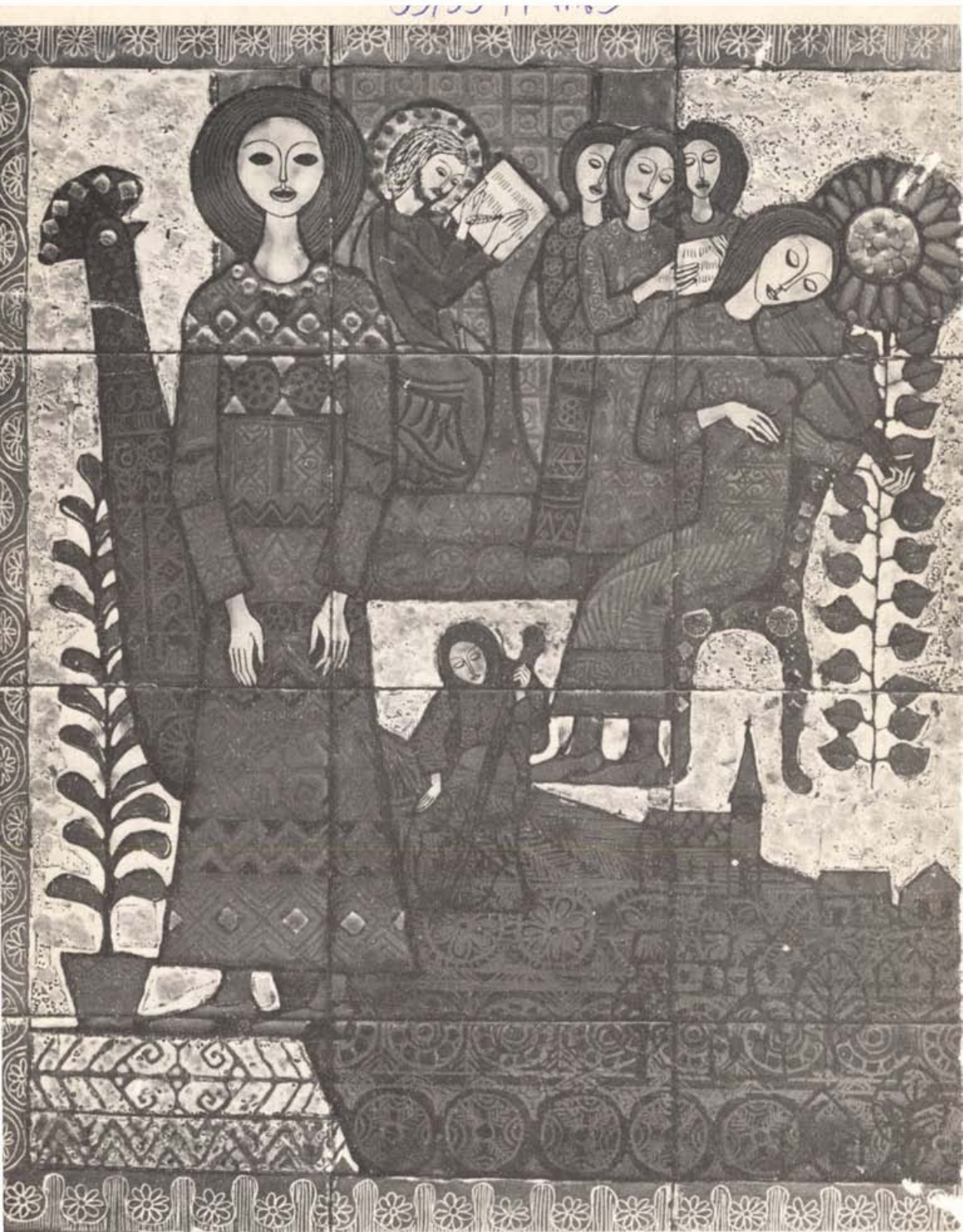
Nem fejeződik be ez a kis ismertetés anélkül, hogy ne szólnánk néhány szót az album létrehozójáról. Elsők között kezdett a fényképezéshez Magyarországon. 1852-ben nyitott műtermet Kolozsváron. 1881-től kísérletezik a színes fényképezéssel, 1881-ben a fényképezés előadója a kolozsvári egyetemen. Az első komoly fényképészeti szaklap megalapítója (Fényképészeti Lapok 1882–1888). Úgyszintén az elsők között jelentette meg szakkönyvét *Fényképészeti álmok* címen 1887-ben. Nem volt proféta hazájában, nehé anyagi körülmények között halt meg 1916-ban.

Fazekas Csongor

Kivándorló parasztok a hajón, 1903

Lőrincz Vitus: Páva (Tűzzománc, 55 x 45 cm)

